

SVERIGES DÖVAS RIKSFÖRBUND

LIKVÄRDIG UTBILDNING FÖR DÖVA

POLICY

STARKARE RÄTT TILL TECKENSPRÅK

LIKVÄRDIG UTBILDNING FÖR DÖVA

Alla döva barn ska ha rätt till en likvärdig utbildning. Det innebär att varje döv elev oavsett skolform ska få så goda förutsättningar som möjligt för att kunna maximera sin kunskapsrelaterade och sociala utveckling. Döva barn är en heterogen grupp. Vi varken graderar eller fastställer barn utifrån vilken typ av hörselnedsättning de har eller hur andra definierar deras behov av rätt till teckenspråk. Vi delar inte barnen i olika grupper beroende på hörselnedsättning eller tekniska hjälpmedel utan välkomnar alla som en del av en språklig och kulturell minoritetsgrupp – döva som har rätt till teckenspråk.

Vi anser att alla döva barn ska ha en självklar och oinskränkt rätt till teckenspråk oavsett skolform, typ av hörselnedsättning eller tekniska hjälpmedel.

Sverige har sedan 2009 förbundit sig att tillgodose döva barns rätt till teckenspråk genom att anta FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I artikel 24.3 står det tydligt att staten ska ta ansvar för att underlätta inläringen av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet. I Språklagen som Sverige antog 2009 står det att det allmänna har ett särskilt ansvar att skydda och främja det svenska teckenspråket och att döva, hörselskadade och de som av andra skäl har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket (paragraf 9, 14 och 15).

Specialskolan, som en stor andel av döva elever går i, har en egen läroplan som började gälla år 2011. Där står bland annat att specials skolans uppdrag är att se till att utbildning och fostran ska vara en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv – värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till generation. Specialskolan ska också ge döva elever förutsättningar att utveckla tvåspråkighet, svenska och svenskt teckenspråk, och därmed öka deras möjligheter till fortsatta studier och delaktighet i samhället.

Skolor för döva har alltid varit en viktig del av dövsamhället och för teckenspråkets utveckling. Som Teckenspråksutredningen (SOU 2006:54) konstaterar: "överföringen av tecknat språk från generation till generation sker till den helt övervägande delen i samspel med andra teckenspråkiga i teckenspråkiga miljöer, främst i skolmiljön". Det är inte bara teckenspråket i sig som överförs, utan också kultur, historia och identitet som tillsammans stärker elevernas självkänsla.

Teckenspråk är ett grundfundament för alla döva barn för att kunna optimera sina framtida möjligheter till att bli goda samhällsmedborgare och kunna bli fullt delaktiga i samhället. För att uppnå detta krävs det möjligheter för eleverna att få tillgång till teckenspråk och teckenspråkiga miljöer under hela utbildningen.

DÄRFÖR KRÄVER SDR:

Tillgång till teckenspråk från början!

Ungefär 95% av alla döva barn som föds har hörande föräldrar som oftast inte behärskar teckenspråk när de får sitt döva barn. (Mitchell & Karchmer, 2004) Den naturliga överföringen av språk mellan förälder – barn finns därför inte på samma sätt med teckenspråk. Därför måste samhället, vilket också är fastställt i lag, ta sitt ansvar att ge teckenspråkskunskaper till döva barn. Med teckenspråkspedagoger och föräldrastöd på hörselhabiliteringen, teckenspråkskurser till föräldrar, syskon och släkt och garanterad tillgång till teckenspråkiga förskolor och skolor kan döva barn få de möjligheter som behövs för att kunna tillägna sig teckenspråk fullt ut.

Tvåspråkighetsbegreppet måste förtydligas!

Specialskolan har ett tvåspråkighetsuppdrag. Att alla elever i specialsolan ska kunna tillägna sig teckenspråk och svenska för att få förutsättningar att utvecklas och bli delaktiga i samhället. I och med att den döva elevgruppen har blivit alltmer heterogen, har uppdraget blivit mer utmanande för specialsolan. SDR menar att tvåspråkighetsbegreppet måste förtydligas och tvåspråkighetsuppdraget skall genomsyra hela skolverksamheten.

Tvåspråkighet är, för SDR, svenskt teckenspråk och svenska. Svenskt teckenspråk skall vara det språk som används i den allmänna skolmiljön. I läroplanen står det att för de elever som har individuella förutsättningar att använda sig av tal, ska få möjlighet att använda det. SDR vill betona att talad svenska kan inte alla delta i. Därför måste talad svenska enbart ske i klassrum där alla som valt detta kan delta på samma villkor. Utanför klassrummet kan man inte välja. Där måste kommunikationen vara på svenskt teckenspråk, så alla ges samma förutsättningar att delta och ingen hamnar utanför.

Teckenspråksmiljön måste garanteras!

Under alla år har majoritetssamhället haft ett hörselnormativt synsätt på döva där utgångspunkten varit att bota och anpassa döva till att vara så hörande som möjligt. Med fokus på hörseltekniska hjälpmedel och operationer, har majoritetssamhällets syn på språkutveckling ofta felaktigt likställts med talutveckling.

All forskning visar dock att teckenspråket är ett fullvärdigt språk som stimulerar den kognitiva utvecklingen precis som talspråk. Att lära sig två eller flera språk ger positiva kognitiva effekter. Ändå tar hörselperspektivet företräde i många frågor. Talspråk premieras och får mer resurser. Hörselteknik och auditiv miljö prioriteras och används som argument för förändringar i skolverksamheten för specialskolorna. Regelverk försvårar för döva att få tillsvidare tjänster på skolorna och därmed ökar risken för utarmning av döva förebilder på skolorna.

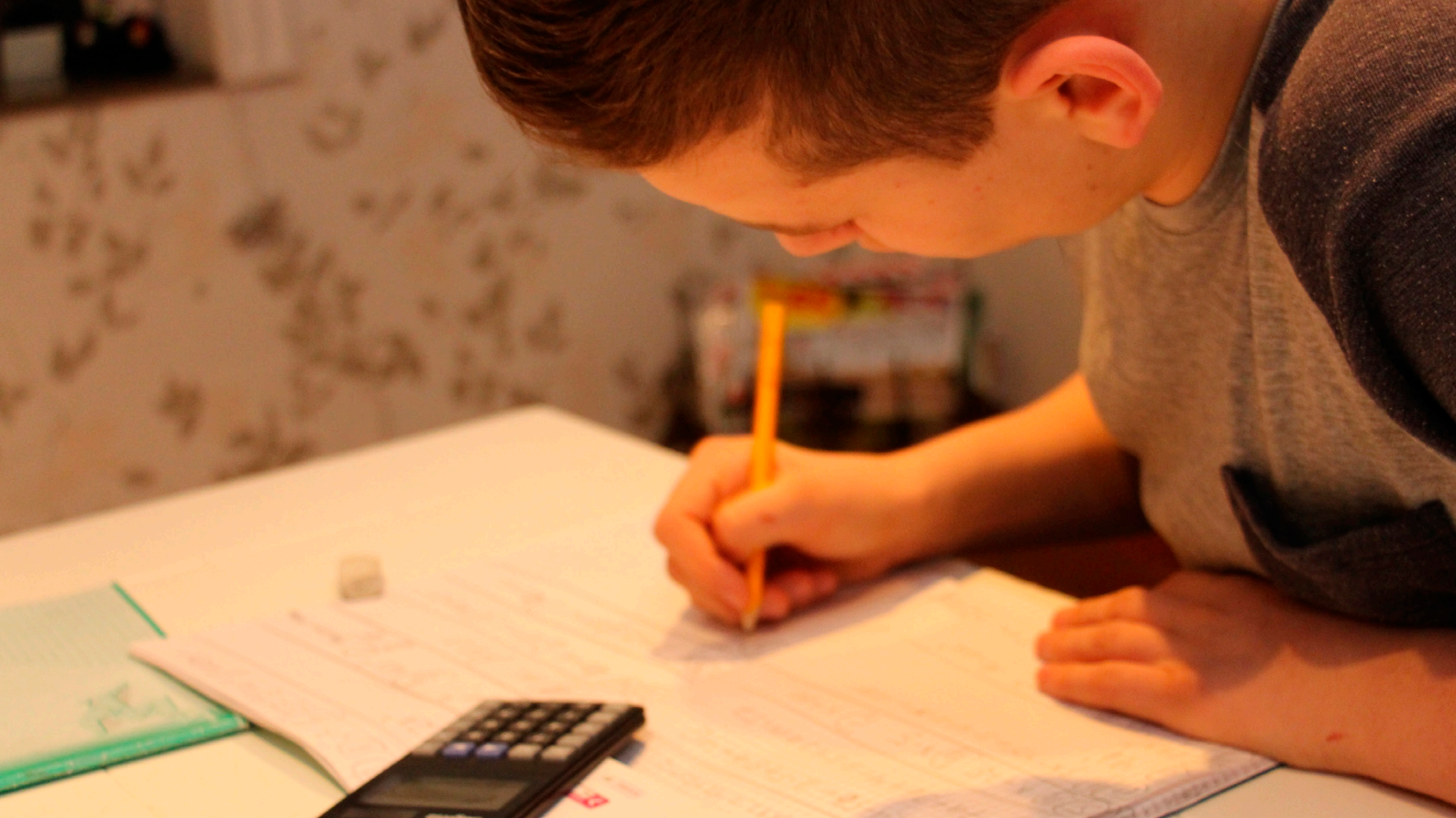
SDR kräver därför en kraftansträngning av samhället för att följa språklagens direktiv att skydda och främja svenskt teckenspråk. Dels se till att teckenspråksmiljön garanteras på förskolor och skolor för döva genom att majoriteten av personalen som arbetar på förskolorna och skolorna är döva, hörselskadade och hörande med fullgoda teckenspråkskunskaper. Dels för att underlätta för döva barn att få tillgång till de teckenspråkiga miljöerna så inte kommun- och länsgränser hindrar den möjligheten.

Kunskap om och av döva!

Allt för ofta tas beslut om döva utan deltagande av döva. Beslutsfattare med inga eller mycket begränsade kunskaper om döva tar beslut om döva med beslutsunderlag som förberetts av tjänstemän med inga eller mycket begränsade kunskaper om döva. Detta är inte acceptabelt. I beslutsprocesser inom utbildningsområdet som berör döva, måste det finnas personer med dövkompetens i beslutsprocesserna. Endast de kan på goda grunder avgöra hur teckenspråksmiljön kan garanteras och hur döva elever ska kunna få full tillgänglighet och delaktighet på skolorna.

När allt fler personal utan gedigna teckenspråkskunskaper och dövkompetens anställs på specialskolorna, så utarmas ett kunskapsområde som är oerhört viktigt och värdefullt för döva elever. Inte bara för identifiering och självkänsla, utan även kunna ge eleverna en stark resiliens för att kunna hävda sig och veta sina rättigheter som en del av en minoritetsgrupp i ett majoritetssamhälle. Skolorna behöver därför säkerställa att all personal har djupa kunskaper om döva. Dövstudier, som tar upp dövas historia, kultur, begrepp och mycket mer, skall vara en permanent del i skolpersonalens fortbildning.

Likvärdig utbildning!

Historiskt sett, har döva elever generellt haft lägre måluppfyllelse än hörande elever. Olika förklaringar har angetts som utgått från att eleverna har bristfälliga kunskaper till exempel att de har svenskt teckenspråk som förstaspråk, att en del elever har ytterligare funktionsnedsättningar eller att många elever inte lärt sig teckenspråk tillräckligt när de börjar skolan.

SDR vill tydligt markera att staten måste ta sitt ansvar för döva elevers utbildning. Först måste staten se till att alla döva barn får tidig tillgång till teckenspråk för att förhindra språkdeprivation. Därefter säkerställa en fullgod teckenspråksmiljö för barnen i både förskola och skola för döva. Ett flertal kontrollinstanser som granskat specialskolornas resultat under årens lopp har i stort sett varje gång pekat på bristen på teckenspråkskompetens hos lärarna som en orsak till den låga måluppfyllelsen. Ytterligare en återkommande förklaring till den låga måluppfyllelsen är att skolpersonal generellt har lägre förväntningar på döva elever än på hörande elever. Att samma kritik återkommer och det inte har förbättrats är oacceptabelt.

Ansvariga skolmyndigheter tillsammans med utbildningsdepartementet bör ordna ett åtgärds paket för att förändra utvecklingen. Åtgärds paketet bör bland annat innehålla en kunskapssatsning på svenskt teckenspråk, kallad Teckenspråkslyftet, som riktar sig till alla undervisande lärare för döva och hörselskadade barn. Åtgärds paketet bör också ha riktade kampanjer till döva vuxna för att uppmuntra dem till att utbilda sig till lärare och skolledare.

Vi vill även se en rejäl satsning på forskning om tvåspråkig undervisning för döva och hörselskadade. Skolornas undervisning idag ska baseras på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Mycket av den vetenskapliga grunden baseras på hörandes villkor. Det finns idag en del forskning om teckenspråkets betydelse och vilka kognitiva effekter det ger. Men i övrigt, som bland annat inom det pedagogiska området, finns det väldigt få forskningsstudier. Det behövs mer forskning om bland annat tvåspråkig undervisning med teckenspråk som grund för att ge döva och hörselskadade barn så optimala förutsättningar som möjligt att lyckas med sin utbildning.

Vi tror på alla människors lika och unika värde. Alla har rätt till delaktighet på lika villkor. Vår organisation erbjuder mötesplatser, sprider kunskap och driver på utvecklingen mot ett samhälle där teckenspråk har en självklar plats.

TECKENSPRÅK

- EN HÅLLBAR FRAMTID

---

www.sdr.org

sdr@sdr.org

Bildtelefon: sdr@ectalk.se

GLOBALA MÅLEN
för hållbar utveckling